

воєнного стану : матеріали Регіон. круглого столу (м. Дніпро, 19 квіт. 2023 р.).
Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 141 с. С. 95-97. URL:
https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/11341/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%90%D0%9F%D0%9F%D0%90%D0%94_19.04.23.pdf

*Лапка Володимир-Андрій Петрович,
судовий експерт відділу автотехнічних
досліджень лабораторії автотехнічних досліджень
та криміналістичного дослідження транспортних засобів
Київського НДЕКЦ МВС України*

РОЛЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА В ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Захист прав і свобод людини є однією з основних функцій правової держави. У цьому контексті важливу роль відіграють судові експерти, які забезпечують об'єктивність і обґрунтованість судових рішень. Сьогодні судова експертиза є невід'ємною частиною судового процесу, яка впливає на справедливий розгляд справ і захист прав усіх його учасників. Адже, завдяки експертизі можна встановити факти, що є недоступними для прямого спостереження або потребують спеціальних знань для їхнього розуміння.

Правові основи, принципи організації і основні напрямки судової експертизи визначені в Законі України «Про судову експертизу». Зокрема ст. 1 даного Закону встановлює, що судова експертиза являє собою дослідження, яке здійснюється на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1]. Відповідно, експертиза ґрунтується на застосуванні спеціальних знань, які виходять за рамки загальноприйнятих у судочинстві. Її предметом можуть бути різні матеріальні об'єкти, явища або процеси, що підлягають дослідженню з метою встановлення істини у судовій справі. Регламентована законодавством судово-експертна діяльність передбачає діяльність судово-експертних установ і судових експертів, охоплює цілісну систему процесуальних та організаційних дій, пов'язаних з проведенням судових експертиз. При цьому, процесуальні дії стосуються безпосереднього проведення експертиз, включаючи збір, аналіз та оцінку доказів, складання експертних висновків. Організаційні дії охоплюють управління судово-експертними установами, координацію роботи їх підрозділів, кадрове забезпечення, а також підтримку науково-методичної бази та інформаційних ресурсів.

Зміст судово-експертної діяльності становить організація та проведення незалежної, кваліфікованої й об'єктивної експертизи з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки [2, с. 114]. При цьому, використовуються спеціальні знання експертів, які не зацікавлені у результатах провадження, мають спеціальні знання та навички.

Судовий експерт, експерт (фахівець, спеціаліст) – це не зацікавлена у результатах провадження особа, яка на професійній основі володіє необхідними для вирішення судово-експертних завдань спеціальними знаннями, уміннями та практичними навиками. Даний суб'єкт процесуальних відносин, що немає і не повинен мати зацікавленості, залучається до участі у справі, щоб сприяти суду в об'єктивному дослідженні обставин справи і тим самим забезпечувати здійснення судом своєї основної мети – захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав або інтересів осіб [3, с. 219-221; 4, с. 171]. Відповідно, залучення спеціаліста при проведенні процесуальних дій та застосування його спеціальних знань є одним із засобів забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у судовому провадженні та захисту осіб, суспільства і держави від правопорушень, а також з метою охорони прав, свобод і законних інтересів всіх учасників провадження [5, с. 285]. Експертний висновок, який надає експерт в результаті проведення судової експертизи, є вагомим доказом у судовому процесі і може бути вирішальними при ухваленні судових рішень у кримінальних, цивільних, адміністративних та господарських справах. Наприклад, у кримінальних справах судово-медична експертиза може підтвердити наявність тілесних ушкоджень, їхній характер і причини. В економічних справах експертні висновки допомагають визначити розмір збитків або вартість майна тощо.

У рамках провадження можуть призначатись та здійснюватися різні види (підвиди) експертиз:

- *криміналістична* (почеркознавча; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна; фототехнічна та портретна; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів; біологічна та ін.);
- *інженерно-технічна* (інженерно-транспортна; дорожньо-технічна; будівельно-технічна; оціночно-будівельна; земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою; пожежно-технічна; комп'ютерно-технічна та ін.);
- *економічна* (бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій та ін.);
- *експертиза у сфері інтелектуальної власності*;
- *судово-медична* експертиза здійснюється у справах про захист прав людини в сфері охорони здоров'я.
- *судово-психіатрична* експертиза – досліджуються психічні факти, явища, закономірності та механізми психіки особи [6, с. 49; 7];
- *екологічна* та ін.

Будь-який вид експертизи здійснюваної судовим експертом передбачає збір та аналіз інформації, необхідної для проведення дослідження. Це може включати огляд місця події, вивчення документів, проведення лабораторних аналізів, а також інші дії, спрямовані на збирання об'єктивних даних. Важливо забезпечити повноту та достовірність зібраної інформації, оскільки від цього залежить точність висновків. При цьому, судовий експерт застосовує відповідні методи та техніки, що базуються на спеціальних знаннях у відповідній галузі. Процес

дослідження ретельно документується, а його результати формулюються у експертному висновку.

Експертний висновок є основним документом, який відображає результати проведеної експертизи. Висновок має бути чітко структурованим та містити всі необхідні дані проведення дослідження, результати та висновки. Важливо, щоб висновок був зрозумілим та однозначним для суду та інших учасників процесу.

Вищенаведене вказує на те, що діяльність судового експерта при здійсненні експертиз є складним і багатоетапним процесом, що вимагає високої кваліфікації, об'єктивності та неупередженості. В умовах воєнного стану в Україні судово-експертна діяльність стикнулася з численними викликами та проблемами. Розслідування військових злочинів, що вчиняються на території України, становить складну та відповідальну задачу для судових експертів. Враховуючи масштаби таких злочинів, важливо ретельно проводити дослідження, збирати достовірні докази та залучати необхідну кількість судових експертиз. Основним завданням при розслідуванні військових злочинів є встановлення обставин, відповідальних осіб та кваліфікація скоєних правопорушень. Для досягнення цієї мети судові експерти використовують різні методи дослідження, зокрема вивчення місця події, аналіз матеріальних доказів, експертизу трупів та травматичних ушкоджень, експертизу вибухів та вогнепальної зброї, оціночно-будівельні дослідження із встановлення збитків фізичним та юридичним особам, проведення психологічних експертиз тощо.

При розслідуванні воєнних злочинів, зокрема, призначається військова експертиза, основними завданнями якої є: встановлення обставин застосування та дій військових формувань; встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей, втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань та інші [8; 9, с. 71].

Вищезазначене вказує, що умови воєнного стану створюють складні виклики для забезпечення прав людини, а роль судових експертів у таких умовах набуває особливого значення. Адже від правильності та точності експертних висновків залежить якість судочинства і, відповідно, захист прав і свобод людини. Судові експерти, забезпечуючи науково обґрунтовані докази, сприяють встановленню істини та прийняттю справедливих судових рішень. Незалежність та об'єктивність експертиз є гарантією захисту прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
2. Остропілець А.В. Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави. Харків, 2019. С. 113-117.
3. Бараняк В., Несімко О. Судовий експерт як суб'єкт судово-експертної діяльності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. № 884. С. 218–222.

4. Полянський А. О., Гаспарян С. Г., Андренко С. А., Шевцова О. М. Щодо ролі судової експертизи в механізмі захисту прав і свобод людини. / Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2020 р.). Харків: НДІ ППСН, 2020. 196 с. С. 170-172. URL: https://library.ppss.pro/index.php/ndippsn_20201210/article/view/polianskyi/388

5. Кочура О.О. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 284– 286.

6. Артеменко О.В., Литвин Н.А. Експертиза як додаткова гарантія захисту прав і свобод та інтересів громадян у судовому процесі. Європейські перспективи. 2021. № 2. С. 46-52. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/46-_Lytvyn_Artemenko.pdf

7. Завидняк В.І. Призначення експертиз у провадженнях щодо злочинів, вчинених з особливою жорстокістю. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип. 1 (2). С. 78–82.

8. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

9. Авдєєва Г.К. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2022. Вип. 43. 166 с. С. 70-76.

*Палеха Владислав Олександрович,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі, у якому технології швидко розвиваються, питання цифрових прав людини стають все більш актуальними, що пояснюється складністю їх нормативного закріплення та відповідності вже наявної законодавчої бази фактичним обставинам існування та функціонування цифрових правовідносин. З кожним днем інтернет і цифрові технології все більше проникають у різні сфери нашого життя, забезпечуючи безліч можливостей у досягненні різних цілей, полегшуючи при цьому способи їх